

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.lti.lv>

JURISTA VĀRDS

Poga E. Senāta jautājumā jāatjauno līdzsvars likumdevēja un tiesu varas attiecībās. Jurista Vārds, 08.04.2014., Nr. 14 (816), 20.-25.lpp.

Skaidrojumi. Viedokļi

Senāta jautājumā jāatjauno līdzsvars likumdevēja un tiesu varas attiecībās

Edijs Poga, LL.M*.
zvērināts advokāts, Latvijas tiesību institūta direktors

** Pallas Konsorcijs/Eseksas Universitāte, Apvienotā Karaliste. Pēcdiploma studijas Londonas Karaliskajā koledžā, Apvienotā Karaliste. Viņas Karaliskās augstības Nīderlandes princeses Margrietas un Lorda Slina no Hedlijas akadēmisko balvu ieguvējs. Teksta sagatavošanā izmantoti materiāli no Latvijas tiesību institūta krājumiem un Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas. Atsauksmes un komentārus sūtīt pa pastu: Biedrības "Latvijas tiesību institūts" sekretariāts, Vairoga iela 27-14, Rīga, LV-1039, Latvija, vai elektroniski: edijs.poga@lti.lv.*

Šī raksta uzdevums ir vērst uzmanību uz to, ka, pirmkārt, Latvijas likumdevējam būtu jāizturas ar cieņu pret mūsu tiesu sistēmas vēsturi un tradīcijām. Otrkārt, likumdevējam būtu arī jārespektē tiesu varas viedoklis tādā tiesu sistēmas identitātes pamatjautājumā, kāds ir Latvijas augstākās tiesu instances nosaukums.

Lai arī vērotājam no malas Senāta likvidēšana patiesi varētu šķist absolūti nesvarīgs tehniskas dabas jautājums,¹ tomēr ikviens, kas kaut mazliet pārzina Latvijas tiesu sistēmas vēsturi un tradīcijas, skaidri saprot, ka tas ir dziļi simbolisks mūsu tiesu sistēmas identitātes pamatjautājums. Papildu būtiskumu šim jautājumam piešķir tas, kādā ārkārtīgi atbaidošā vienpusējā veidā Senāts tika

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.ti.lv>

likvidēts ar pagājušā gada vasaras likuma "Par tiesu varu" grozījumiem. Proti, likumdevējam pilnībā ignorējot tiesu varas viedokli šajā sakarā, turklāt bez jebkādiem publiski zināmiem iemesliem. Tas savukārt Senāta likvidēšanas jautājumu padara arī par likumdevēja un tiesu varas savstarpējo attiecību līdzsvara jautājumu.

Šī nelielā raksta mērķis nav aizstāvēt uzskatu, ka "Senāts" ir pats piemērotākais Latvijas augstākās tiesu instances nosaukums un ka to nevarētu vai nevajadzētu mainīt. Kā zināms, ierosinājumi mainīt Senāta nosaukumu Tieslietu ministrijā tika apspriesti jau pagājušā gadsimta trīsdesmitajos gados un jau tolaik tika pārlicinoši argumentēti, ka Senāta nosaukums nav pats veiksmīgākais un saprotamākais.²

Šī raksta uzdevums ir vērst uzmanību uz to, ka, pirmkārt, Latvijas likumdevējam būtu jāizturas ar cieņu pret mūsu tiesu sistēmas vēsturi un tradīcijām, kas, kā minimums, nozīmētu, ka likumdevējs rūpīgi apsvērtu un motivētu, kā arī tikai svarīgu iemeslu dēļ izdarītu jebkuras atkāpes no nodibinātām tiesu sistēmas tradīcijām. Otrkārt, likumdevējam būtu arī jārespektē tiesu varas viedoklis tādā tiesu sistēmas identitātes pamatjautājumā, kāds ir Latvijas augstākās tiesu instances nosaukums, kā tas vienmēr arī darīts no Latvijas valsts pastāvēšanas sākuma līdz pat pagājušā gada vasarai.

Šī nelielā raksta beigās ir biedrības "Latvijas tiesību institūts" (turpmāk tekstā – Latvijas tiesību institūts) publisks aicinājums Latvijas Republikas Saeimai atkal atjaunot vēsturisko Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu "Senāts", kā to vēlas Latvijas tiesu vara.

Senāts tika likvidēts bez jebkādiem publiski zināmiem iemesliem un pretēji tiesu varas viedoklim

2013. gada 13. jūnija likuma "Par tiesu varu" grozījumi

Kā zināms, 2013. gada 13. jūnijā Saeima pieņēma likumu "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"" (likumprojekts Nr. 223/Lp11) (turpmāk tekstā – Likums), kas paredzēja vairākus būtiskus Latvijas tiesu iekārtas grozījumus, tostarp, sākot ar 2014. gada 1. janvāri, Senāta – līdzšinējās Latvijas augstākās tiesu instances – un tā Administratīvo lietu, Civillietu un Krimināllietu departamentu likvidēšanu, vienlaikus par Latvijas augstāko tiesu instanci nosakot Augstākās tiesas trīs analogus departamentus.

Tiesu varas viedoklis Senāta likvidēšanas jautājumā

Lai arī Likuma pieņemšanas procesā 11. Saeimas Juridiskās komisijas Tiesu politikas apakškomisija, šķiet, vismaz sākotnēji ieņēma nostāju, ka Latvijas augstākās tiesu

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.ti.lv>

instances nosaukuma maiņas jautājums vispirms lemjams pašai tiesu varai, aicinot Tieslietu padomi izteikt ierosinājumus par to, kādam vajadzētu būt turpmākajam Augstākās tiesas nosaukumam un vai tā maiņa saistāma ar Satversmes grozīšanu,³

Šobrīd likumdevējs izturas pret tiesu varu un tās tradīcijām bez pienācīgas cieņas. Senāta likvidēšana notika pretēji tiesu varas viedoklim.

Ar savu 2012. gada 5. novembra lēmumu Nr. 73⁴ un 2013. gada 22. aprīļa lēmumu Nr. 39⁵ Tieslietu padome Likuma pieņemšanas procesa ietvaros attiecībā uz Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu un Senāta likvidēšanu ieņēma principiālu nostāju, ka jāsaglabā gan Augstākās tiesas nosaukums, gan vēsturiskais Senāta nosaukums. Neskatoties uz minēto, Saeima bez plašākām debatēm šajā jautājumā un jebkādiem publiski zināmiem iemesliem, pieņemot Likumu, nolēma likvidēt Senātu un tā vietā par Latvijas augstāko tiesu instanci noteikt trīs Augstākās tiesas departamentus.⁶

2013. gada 12. jūnijā, tas ir, vēl pirms Likuma pieņemšanas Saeimā trešajā lasījumā, Tieslietu padome un Augstākā tiesa nāca klajā ar publisku paziņojumu,⁷ norādot, ka Tieslietu padomes viedoklis Saeimā netiek ņemts vērā ne tikvien jautājumā par Latvijas augstākās tiesu instances turpmāko nosaukumu, bet arī attiecībā uz vairākiem citiem būtiskiem Likuma aspektiem. Paziņojumā tika norādīts, ka Saeimas Juridiskā komisija ņēmusi vērā tikai trīs no divdesmit četriem priekšlikumiem, ko izteikusi Tieslietu padome, izvērtējot Likumu. Minētajā paziņojumā bija teikts, ka līdz šim Tieslietu padomes viedoklis tiesu sistēmai būtiskos jautājumos visbiežāk Saeimas Juridiskajā komisijā uzklauts vien formāli un ka šāda attieksme neliecina par līdzsvarotām un cieņpilnām attiecībām starp likumdevēju un tiesu varu. Tāpat paziņojumā tika izteikta cerība, ka Saeima, lemjot par Likuma pieņemšanu, tomēr iedziļināsies un ņems vērā Tieslietu padomes viedokli. Tas, kā zināms, 2013. gada 13. jūnijā diemžēl nenotika, jo Likums tika pieņemts Saeimā galīgajā lasījumā principā Saeimas Juridiskās komisijas apstiprinātajā redakcijā un bez plašām debatēm.

Arī pēc Likuma pieņemšanas Latvijas tiesu varas augstākā amatpersona – Augstākās tiesas un Tieslietu padomes priekšsēdētājs I. Bičkovičs turpināja asi protestēt pret Senāta likvidēšanu. 2013. gada 1. novembrī notikušajā Latvijas tiesnešu konferencē viņš norādīja: "Senāta un senatoru vārds nav tikai nosaukums, tā ir vēsturiskā pēctecība, ja runājam par 1918. gada Latvijas valsts nepārtrauktību. Ja bija un ir Saeima – nevis Parlaments, Satversme – nevis Konstitūcija, Satversmes tiesa – nevis Konstitucionālā tiesa, tad kāpēc vienam varas atzaram – tiesai – tiek atņemts šis vēsturiskais Senāta nosaukums? Tieslietu padomes priekšlikumu saglabāt kasācijas instancei vēsturisko Senāta nosaukumu, tāpat kā 21 citu Tieslietu padomes priekšlikumu likumprojektam par grozījumiem

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.tli.lv>

likumā "Par tiesu varu", likumdevējs neņēma vērā. Gan šī pozīcija, gan mehānisms, kādā tiek ieviesta tā sauktā tirā trīspakāpju tiesu sistēma un reformēta Augstākās tiesas struktūra, neliecina par korektu attieksmi."⁸

Tāpat arī 2013. gada 19. decembrī Latvijas Senāta 95. gadadienas atceres svinīgajā sēdē I. Bičkovičs savā uzrunā norādīja, ka "[..] būtiska pārmaiņa saistībā ar tiesu sistēmas reformu attiecībā uz Augstāko tiesu – rūgtums par to, ka šī ir pēdējā Senāta dzimšanas diena, ko godinām. Ar grozījumiem likumā "Par tiesu varu" ir nolemts atteikties no šī nosaukuma kasācijas instancei. Diemžēl likumdevējs neieklausījās Tieslietu padomes un Augstākās tiesas aicinājumā jaunajā struktūrā saglabāt vēsturisko Senāta nosaukumu, kas nav tikai nosaukuma un valodas, bet gan vēsturiskās pēctecības jautājums [..]".⁹ Starp citu, arī toreizējais tieslietu ministrs Jānis Bordāns minētajā svinīgajā sēdē atzina, ka Senāta nosaukuma maiņa ir bijusi kļūda, ko gan, iespējams, var vēl izlabot.¹⁰

Visbeidzot, 2014. gada 21. februāra Augstākās tiesas tiesneši kopsapulcē–plēnumā nolēma aicināt Saeimu atjaunot un saglabāt Latvijas Republikas augstākajai tiesu instancei tās vēsturisko nosaukumu "Senāts", kas tai atņemts ar Likuma spēkā stāšanos.¹¹ Šo aicinājumu ar 2014. gada 10. marta lēmumu Nr. 20 atbalstījusi arī Tieslietu padome.¹² Arī Latvijas Zvērinātu advokātu padome ar savu 2014. gada 1. aprīļa lēmumu Nr. 79 Latvijas zvērinātas advokatūras vārdā paudusi atbalstu Augstākās tiesas tiesnešu kopsapulces aicinājumam, kā arī iepriekšminētajam Tieslietu padomes lēmumam un aicinājusi Saeimu izdarīt attiecīgus grozījumus likumā "Par tiesu varu", kas atjaunotu Senātu.

Nebijis gadījums Latvijas tiesu sistēmas vēsturē

Protams, atskaitot Padomju Savienības un nacistiskās Vācijas okupācijas varu prettiesisko rīcību pagājušā gadsimtā, Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma maiņa bez publiski zināmiem iemesliem un pretēji tiesu varas viedoklim ir nebijis gadījums mūsu tiesu sistēmas vēsturē. Kopš Latvijas valsts pirmsākumiem 1918. gadā, kad likumdevējam pirmo reizi bija jālemj par augstākās tiesu instances nosaukumu, līdz pat Likuma pieņemšanai 2013. gadā pastāvēja nodibināta un nepārtraukta Latvijas likumdevēja prakse atstāt Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma jautājumu izlemšanai pašai tiesu varai un tās amatpersonām. Minētā prakse balstīta vismaz trijos precedentos kopš Latvijas valsts pirmsākumiem, kad likumdevējs lēmis par augstākās tiesu instances nosaukumu.

Pirmais precedents 1918. gadā

Pieņemot Latvijas tiesu sistēmas pirmo pamatlikumu – 1918. gada 6. decembra "Pagaidu nolikumu par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību" (Lik. kr. 1919/10),

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.ti.lv>

toreizējais Latvijas likumdevējs – Latvijas Tautas padome – akceptēja minētā likuma izstrādāšanas darba grupas izvēlēto Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu "Latvijas Senāts". Lai gan šis nosaukums tika aizgūts no Krievijas impērijas Valdošā Senāta, tomēr Latvijas Senāts bija no jauna nodibināta Latvijas augstākā tiesu instance, kas ievērojami atšķīrās no Krievijas impērijas Valdošā Senāta.¹³

Minētajā darba grupā bija tā laika tiesu varas amatpersonas: pirmais tieslietu ministrs, zvērināts advokāts P. Juraševskis, viņa biedrs zvērināts advokāts E. Strautnieks, notārs J. Purgalis un citi advokāti; un juristi, no kuriem daži drīz kļuva arī par tiesnešiem – zvērināts advokāts K. Valters (no 1918. gada 7. decembra Latvijas Senāta senators, vēlāk – Latvijas Senāta apvienotās sapulces un administratīvā departamenta priekšsēdētājs), zvērināts advokāts J. Ķēmanis (no 1918. gada 19. decembra līdz 1919. gada 5. septembrim – Tiesu palātas loceklis un vēlāk – zvērināts advokāts), zvērināts advokāts A. Bergs (no 1918. gada 19. decembra līdz 1919. gada 13. decembrim – pirmais Tiesu palātas priekšsēdētājs) un zvērināts advokāts V. Holcmanis (vēlāk – tieslietu ministrs).¹⁴

Izstrādāto projektu tieslietu ministrs nolāsija Pagaidu valdības 1918. gada 3. decembra sēdē. Tā projektu apstiprināja un 1918. gada 4. decembrī to cēla priekšā Latvijas Tautas padomei. Kad to bija caurlūkojusi īpaša komisija, 1918. gada 6. decembrī tas tika pieņemts.¹⁵ Minētā likuma 7. punkts noteica: "[..] Kasācijas instance visās lietās ir Latvijas Senāts Rīgā, kurš izspriež lietas koleģiālā sastāvā un sadalās civil-, krimināl- un administratīvā nodaļās ar kopīgā sēdē vēlētiem priekšsēdētājiem [..]."¹⁶ Šo pantu Latvijas Tautas padome 1. sesijas 5. sēdē, kas norisinājās 1918. gada 6. decembrī, pieņēma bez ierunām.¹⁷

Kā zināms, Latvijas Republikas 1.–4. Saeima respektēja minēto Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu, to negrozot līdz pat Saeimas padzīšanai K. Ulmaņa režīma laikā.

Otrais precedents 1938. gadā

1938. gadā tā laika Latvijas likumdevēja – Ministru kabineta – pārstāvja tieslietu ministra Hermaņa Apsīša vadībā tika izveidota komisija jauna tiesu iekārtas likumprojekta izstrādāšanai.¹⁸ Tā no 1938. gada 10. jūnija līdz 1939. gada 3. februārim Tieslietu ministrijā kopā noturēja septiņas komisijas sēdes, kurās tika apspriesti paredzētās tiesu iekārtas reformas svarīgākie jautājumi un principi, kurus bija plānots iestrādāt pāris referentu vēlāk detalizēti izstrādātā tiesu iekārtas likumprojektā. Visu septiņu komisijas sēžu protokoli tika publicēti žurnālā "Tieslietu Ministrijas Vēstnesis".¹⁹ Komisija savu darbu pabeidza 1939. gada 3. februārī.

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.tli.lv>

Minētās komisijas sastāvā bija: H. Apsīts (tieslietu ministrs), A. Mengēlsons (Tiesu departamenta direktors), V. Dāvids (Kodifikācijas departamenta direktors), K. Veitmanis (Cietumu departamenta direktors), A. Gubens (Latvijas Senāta senators, Latvijas Senāta apvienotās sapulces un kriminālā kasācijas departamenta priekšsēdētājs), J. Kalacs (Latvijas Senāta senators, Latvijas Senāta administratīvā departamenta priekšsēdētājs), F. Zilbers (Latvijas Senāta virsprokurors), O. Ozoliņš (Latvijas Senāta senators, Latvijas Senāta civilā kasācijas departamenta priekšsēdētājs), H. Lazdiņš (Tiesu palātas priekšsēdētājs), T. Zvejnieks (Tiesu palātas civildepartamenta priekšsēdētājs), K. Skādulis (Tiesu palātas prokurors), A. Kociņš (Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājs), A. Karčevskis (Rīgas apgabaltiesas prokurors), R. Alksnis (Latvijas Senāta senators), J. Skudre (Latvijas Senāta senators, Latvijas Tiesnešu biedrības valdes priekšsēdētājs), E. Feldmanis (Jelgavas apgabaltiesas priekšsēdētājs), O. Dzinters (Daugavpils apgabaltiesas priekšsēdētājs), A. Zēbergs (Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs) un N. Vīnzarājs (Tieslietu ministrijas juriskonsultācijas loceklis).

Viens no komisijas sēdēs apspriestajiem jautājumiem bija Latvijas tiesu nosaukums, tajā skaitā Latvijas Senāta nosaukuma maiņa. Šim jautājumam komisija īsi pievērsās 2. sēdes laikā, bet visplašāk – 7. sēdē.²⁰ Komisijas 2. sēdē, kas notika Tieslietu ministrijā 1938. gada 1. jūlijā, tā laika Latvijas likumdevēja – Ministru kabineta – pārstāvis tieslietu ministrs H. Apsīts skaidri deklarēja, ka Latvijas tiesu nosaukums, tostarp Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma jautājums, atstājams tiesu varas ziņā: "[..] Man būtu vēl daži jautājumi, ko jūs līdz nākošai sēdei varētu pārdomāt [..] 6. Tiesu nosaukumi. Ir pacēlies jautājums par tiesu nosaukumu grozīšanu. Šeit jānāk ar priekšlikumiem pašiem tiesnešiem. Miertiesu varbūt varētu saukt par iecirkņa tiesu, Tiesu palātu varbūt par zemes tiesu vai virstiesu. Šie arī ir jautājumi, kas būtu pārdomājami. [..]"²¹ Komisijas 7. sēdē, kas notika Tieslietu ministrijā 1939. gada 3. februārī, augstākminētās tā laika augstākās tiesu varas amatpersonas samērā plaši apsprieda Latvijas tiesu nosaukumu, tostarp Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma jautājumu.²²

Kā zināms, līdz Latvijas okupācijai 1940. gadā Latvijas tiesu iekārta tomēr nepiedzīvoja nozīmīgas izmaiņas un Latvijas augstākās tiesu instances nosaukums palika nemainīgs,²³ tomēr no minētā secināms, ka pat K. Ulmaņa režīma laikā, ko pieņemts uzskatīt par nedemokrātisku, likumdevējs bija gatavs respektēt tiesu varas viedokli Latvijas tiesu, tostarp augstākās tiesu instances, nosaukuma jautājumā.

Trešais precedents 1992. gadā

Pieņemot Latvijas tiesu sistēmas otro pamatlikumu – 1992. gada 15. decembra likumu "Par tiesu varu", toreizējais Latvijas likumdevējs – Latvijas Republikas Augstākā padome – akceptēja minētā likuma izstrādes darba grupas izvēlēto²⁴

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.ti.lv>

Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu "Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts".

Minēto darba grupa veidoja tā laika tiesu varas amatpersonas – G. Aigars (Augstākās tiesas tiesnesis), J. Belousovs (Tieslietu ministrijas Tautas tiesu pārvaldes priekšnieks, vēlāk zvērināts advokāts), V. Jēkabsons (zvērināta advokāte), F. Jaunbelzējs (vēlāk Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta senators), J. Kaksītis (Augstākās tiesas tiesnesis), G. Kūtris (vēlāk Satversmes tiesas priekšsēdētājs), G. Narkevičs (Valsts arbitrāžas kolēģijas priekšsēdētājs), Z. Raupa (vēlāk Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta senatore), J. Rozenbergas, S. Sleja (vecākā konsultante Augstākās tiesas tiesu prakses vispārināšanas daļā), V. Šubrovskis (vēlākais Latvijas tiesnešu biedrības priekšsēdētājs un tiesnesis) A. Zariņa (vēlāk Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas tiesnese). Darba grupu vadīja tā laika augstākā tiesu varas amatpersona – Augstākās tiesas priekšsēdētājs Gvido Zemrībo.²⁵

Latvijas Republikas 5.–10. Saeima respektēja minēto Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu, to negrozot.

Secinājumi

Pieņemot Likumu, Saeima rīkojusies *ultra vires*

Latvijas tiesību institūta ieskatā, iepriekšminētā Latvijas likumdevēja prakse atstāt augstākās tiesu instances nosaukuma jautājumu izlemšanai pašai tiesu varai un tās amatpersonām līdz Likuma pieņemšanai, visticamāk, veidoja likumdevēju saistošu konstitucionālu konvencionālu normu, saskaņā ar ko likumdevējam (Satversmes 82. panta noteikumu robežās) jāakceptē tāds Latvijas augstākās tiesu instances nosaukums, kādu nosaka tiesu vara un tās amatpersonas.

Konvencionālās normas pamatā ir precedents – valsts varas orgāna darbība, izšķirot kādu pirmreizēju valsts varas īstenošanas problēmu. Šis precedents izveido konvencionālu normu, ja tiesisko attiecību subjekti nākotnē līdzīgos apstākļos atkārtoti šos precedentus, attiecīgajā praksē nav pretrunīgu precedentu un ir iespējams noteikti un nepārprotami konstruēt tiesību normas sastāvu.²⁶ Kā savulaik norādījis prof. K. Dišlers, konvencionālās normas var izveidoties arī uz atsevišķa valsts varas orgāna rīcības pamata vien, bet dažreiz konstitucionālā prakse tiek nodibināta un konvencionālā norma rodas uz viena valsts varas orgāna rīcības pamata, turklāt jāpieņem, ka kāds cits valsts varas orgāns, kam arī tiesība šīnī lietā līdzīgi runāt, kaut klusējot, dod savu piekrišanu.²⁷ Konvencionālajām normām ir Satversmi papildinošs un veidojošs spēks, un tās rodas uz augstāko valsts varas orgānu prakses pamata, dažreiz varbūt arī neapzināti, bet pa lielai daļai apzināti, nereti – attiecīgo orgānu savstarpējas vienošanās ceļā.²⁸ Kā pavisam

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.tli.lv>

nesen norādījis Dr.iur. Jānis Pleps, arī Latvijas Republikas Satversmes tiesa lietās, kurās ir skatīti valsts varas orgānu mijiedarbības jautājumi, gana bieži ir bijušas atsauces uz iepriekšējo praksi. Šajā ziņā varētu pat atzīmēt, ka iepriekšējai praksei ir pārliecinošāks spēks nekā Satversmes normu interpretācijai. Tas saistās ar apstākli, ka Satversmes lakonisko pantu interpretācija vienmēr ir apšaubāma, savukārt iepriekšējā prakse empīriski pārliecina. Līdz ar to, lemjot par valsts varas orgānu pilnvarām to savstarpējās attiecībās, ir pieļaujama atsaukšanās uz konvencionālajām normām.²⁹

Tāpēc ir pamats secināt, ka, pieņemot Likumu, Saeima rīkojusies pretrunā ar iepriekšminēto konvencionālu normu un tādēļ, likvidējot Senātu un tā departamentus pretēji tiesu varas viedoklim, Likums pieņemts, Saeimai kā likumdevējam rīkojoties *ultra vires*.

Pat ja iepriekšminētā tēze par likumdevēja pienākumu pilnībā ievērot tiesu varas viedokli izrādītos nepareiza, Latvijas tiesību institūta ieskatā, no minētajiem precedentiem izriet vismaz konvencionāla norma, kas uzliek likumdevējam par pienākumu bez svarīgiem iemesliem neatkāpties no Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma, kādu (Satversmes 82. panta noteikumu robežās) noteikusi tiesu vara un tās augstākās amatpersonas.

Arī Latvijas Republikas Satversmes tiesa aizrādījusi,³⁰ ka tiesu varas viedokļa uzklauššana tās funkcionēšanai būtisku jautājumu risināšanā ir likumdevēja pienākums, kas izriet no varas dalīšanas principa. Likumdevējam, pirms tas pieņem lēmumus par tiesu darbību – gan budžeta, gan citos ar tiesas funkciju izpildi saistītos jautājumos, ir jādod iespēja tiesu varai vai neatkarīgai institūcijai, kas pārstāv tiesu varu, ja tāda institūcija ir izveidota, izteikt savu viedokli par jautājumiem, kuri ietekmē tiesu darbību, bet kuru izlemšana ir likumdevēja kompetencē. Ja likumdevējs objektīvu iemeslu dēļ nevar piekrist tiesu varas viedoklim, tad tam savs lēmums ir jāpamato. Likumdevējam ir tiesības nepiekrīst tiesu varas viedoklim, tomēr likumdevējam tas ir jāuzklausā un pret to jāizturas ar cieņu un patiesu izpratni. Tiesu varas viedokļa uzklauššana varas dalīšanas kontekstā nozīmē, ka gadījumā, kad šis viedoklis netiek ņemts vērā vai tiek ņemts vērā tikai daļēji, likumdevējam ir pienākums nodrošināt savai rīcībai pamatojumu tādā apjomā, lai tiesai, ja tai būtu jāizvērtē likumdevēja rīcības (pieņemtā lēmuma) atbilstība Satversmei, šis pamatojums sniegtu visu samērīguma pārbaudei nepieciešamo informāciju.

Līdz ar to ir pamats secināt, ka Saeimas rīcība, pieņemot Likumu, neatbilst iepriekšminētajam, jo līdz šim nav zināmi iemesli, kādēļ Saeima nolēma Senātu likvidēt.

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.ti.lv>

Pieņemot Likumu, Saeima izrādījusi necieņu tiesu varai un tās tradīcijām

Jebkurā gadījumā, abstrahējoties no iepriekšminētajiem apsvērumiem par Saeimas rīcību *ultra vires*, Latvijas tiesību institūts uzskata par nepieņemamu likumdevēja rīcību bez plašāk zināmiem svarīgiem iemesliem, kā arī plašākām debatēm, pretēji tiesu varas un tiesību ekspertu viedokļiem, atkāpjoties no sirmās tradīcijas Latvijas augstāko tiesu instanci saukt par Senātu, to vienkārši likvidējot.

Vārds "Senāts" ir bijis Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumā gandrīz visu Latvijas Republikas pastāvēšanas laiku kopš 1918. gada. Pat pirms Latvijas Republikas nodibināšanas Krievijas impērijas Valdošais Senāts, kas atradās Sanktpēterburgā, bija augstākā kasācijas tiesa tagadējai Latvijas teritorijai.³¹ Šīs vienas no vecākajām Latvijas tiesu sistēmas tradīcijām vienpusēja pārtraukšana bez plašāk zināmiem svarīgiem iemesliem un plašākas diskusijas, kā arī tieši pretēji – tiesu varas un tiesību ekspertu viedokļiem, apstākļos, kad attiecīgie Likuma panti likumprojektā ietverti tikai Saeimas otrajā lasījumā, Latvijas tiesību institūta ieskatā, skaidri apliecina, ka šobrīd likumdevējs izturas pret tiesu varu un tās tradīcijām bez pienācīgās cieņas.

Kā jau minēts, pat nedemokrātiskajā K. Ulmaņa režīma laikā likumdevējs bija gatavs respektēt tiesu varas viedokli Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma sakarā. Turklāt savās atmiņās bijušais Latvijas Senāta senators Augusts Rumpēters norādījis, ka laikā, kad pēc pirmās PSRS okupācijas Latvijas teritoriju bija okupējusi nacistiskā Vācija, tās okupācijas vara gan neļāva atjaunot komunistu vēl 1940. gadā "oficiāli" likvidētā Latvijas Senāta darbību, atsaucoties uz to, ka kara laikā arī pašā Vācijā nedarbojas tās augstākā tiesa, bet tā vietā tika atjaunota Latvijas Tiesu palātas darbība un tās civildepartamentam tika piešķirtas kasācijas un zināmas revīzijas funkcijas miertiesnešu kompetencei piekrītošās lietās. Pat tajā laikā okupācijas vara atļāva Tiesu palātas darbā iekļautajiem pēc padomju represijām Latvijā palikušajiem Latvijas Senāta senatoriem paturēt savus senatoru titulus.³² Minētais nepārprotami liecina, ka pat nacistiskās Vācijas okupācijas vara ar pietāti izturējās pret senatora vārdu un tā saglabāšanu, lai gan, kā norāda A. Rumpēters, tas, visticamāk, tika darīts, lai zināmā mērā kompensētu Latvijas tiesu varas neapmierinātību attiecībā uz Latvijas Senāta darbības aizliegšanu.³³

Secināms, ka visi iepriekšējie Latvijas likumdevēji, tostarp nedemokrātiskā K. Ulmaņa režīma Ministru kabinets un pat nacistiskās Vācijas okupācijas režīms, savulaik izturējušies ar lielāku cieņu pret Latvijas tiesu varas viedokli un tradīcijām augstākās tiesu instances nosaukuma jautājumā, nekā to darījusi 11. Saeima pagājušā gadā.

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.ti.lv>

Latvijas tiesību institūta aicinājums Saeimai

Ievērojot visu iepriekšminēto, Latvijas tiesību institūts pievienojas 2014. gada 21. februāra Augstākās tiesas tiesnešu kopsapulces–plēnuma aicinājumam atjaunot vēsturisko Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu "Senāts" un laipni aicina Saeimu atjaunot līdzsvaru likumdevēja attiecībās ar tiesu varu Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma jautājumā, visdrīzākajā laikā izdarot attiecīgus grozījumus likumā "Par tiesu varu", kas noteiktu "Senāta" nosaukuma atjaunošanu Latvijas augstākajai tiesu instancei.■

Atsauces

1. Skat.: Gailīte D. Sapinušies (redakcijas sleja). Jurista Vārds, 18.03.2014., Nr. 11 (813), 2. lpp.
2. Skat.: Memorands par Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu – atskats vēsturē un izrietošie secinājumi. Jurista Vārds, 30.04.2013., Nr. 17 (768), 32.-35. lpp. Pieejams Latvijas tiesību institūta interneta pagaidu mājaslapā: http://www.ti.lv/LTI_Memorands.pdf.
3. Skat. 2012. gada 6. novembra publisko paziņojumu "Tieslietu padome iesaka saglabāt Augstākās tiesas nosaukumu" Augstākās tiesas interneta mājaslapā: <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-tieslietu-padomi/2012/novembris/427-tieslietu-padome-iesaka-saglabat-augstakas-tiesas-nosaukumu/>.
4. Skat. 2012. gada 5. novembra Tieslietu padomes lēmumu Nr. 73. Pieejams Tieslietu padomes interneta mājaslapā: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/73_2012.pdf; kā arī 2012. gada 6. novembra publisko paziņojumu "Tieslietu padome iesaka saglabāt Augstākās tiesas nosaukumu". Pieejams Augstākās tiesas interneta mājaslapā: <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-tieslietu-padomi/2012/novembris>.
5. Skat. 2013. gada 22. aprīļa Tieslietu padomes lēmumu Nr. 39. Pieejams Tieslietu padomes interneta mājaslapā: http://at.gov.lv/files/uploads/files/case_lapa/Tieslietu_padomes_lemumi/39_2013.PDF; kā arī 2013. gada 23. aprīļa publisko paziņojumu "Tieslietu padome izvērtē plānotos plašos grozījumus likumā "Par tiesu varu"". Pieejams Augstākās tiesas interneta mājaslapā: <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-tieslietu-padomi/2013/aprilis>.
6. Arī vairāki tiesību eksperti – prof. Dr.iur., Dr.h.c. Romāns Apsītis, prof. Dr.iur. Sanita Osipova un Linards Muciņš (skat.: Jurista Vārds, 16.10.2012., Nr. 42(741)), kā arī Gvido Zemrībo (Jurista Vārds, 30.04.2013., Nr. 17 (768), 36. lpp.) aicināja Senāta nosaukumu paturēt. Uz to, ka ierosinājumam izslēgt vārdu "Senāts" no Latvijas augstākās tiesu instances nosaukuma jābūt pamatotam ar svarīgiem iemesliem, kas būtu pamatīgi izvērtējami, Saeimas Juridiskajai komisijai un tās Tiesu politikas apakškomisijai norādīja arī Latvijas tiesību institūts savā 2013. gada 16. aprīļa Memorandā par Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu (skat.: Jurista Vārds, 30.04.2013., Nr. 17 (768), 32.-35. lpp.).
7. Skat. 2013. gada 12. jūnija publisko paziņojumu "Virzot grozījumus likumā "Par tiesu varu", Tieslietu padomes viedoklis Saeimā netiek ņemts vērā". Pieejams Augstākās tiesas interneta mājaslapā: <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-tieslietu-padomi/2013/junijs>.

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.ti.lv>

8. Skat. 2013. gada 2. novembra publisko paziņojumu "Tiesnešu konferencē – arī par Augstākās tiesas struktūras maiņu". Pieejams Augstākās tiesas interneta mājaslapā:
<http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-notikumiem/2013/novembris>.
9. Skat. 2013. gada 20. decembra Augstākās tiesas priekšsēdētāja Ivara Bičkoviča uzrunu Latvijas Senāta 95. gadadienai veltītajā svinīgajā sēdē. Pieejama Augstākās tiesas interneta mājaslapā:
<http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-notikumiem/2013/decembris>.
10. Tieslietu ministrija nesēn esot informējusi Tieslietu padomi par tās nolūku rosināt grozījumus likumā "Par tiesu varu", ar kuriem atkal tiktu atjaunots Senāts. Skat.: Augstākās tiesas plēnumā – par efektīvāku darbu un Senāta nosaukumu. Jurista Vārds, 4.03.2014., Nr. 9 (811), 15. lpp.
11. Turpat, kā arī 2014. gada 21. februāra publiskais paziņojums "Augstākā tiesa aicina atjaunot vēsturisko Senāta nosaukumu". Pieejams Augstākās tiesas interneta mājaslapā:
<http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-notikumiem/2014/februaris>.
12. Zvejniece R. Tieslietu padomes lēmumi. Jurista Vārds, 18.03.2014., Nr. 11 (813), 30. lpp. un 2014. gada 11. marta publiskais paziņojums "Atbalsta Augstākās tiesas plēnuma aicinājumu atjaunot vēsturisko Senāta nosaukumu". Pieejams Augstākās tiesas interneta mājaslapā:
<http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-presei/par-tieslietu-padomi/2014/marts>.
13. Skat. 1927. gada 14. oktobra Latvijas Senāta Apvienotās sapulces lēmumu. Publicēts: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa un Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997, 1. sēj., 161.-163. lpp.
14. Skat.: Veitmanis K. un Mengēlsons A. Tieslietu ministrijas un tiesu vēsture. 1918–1938. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1939, 19. lpp. et seq., 191. lpp., 221. lpp. et seq. Skat. arī informāciju no Augstākās tiesas interneta mājaslapas: <http://at.gov.lv/lv/vesture/pirmsakumi/>.
15. Turpat.
16. 1918. gada 6. decembra Pagaidu nolikums par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību. Publicēts: Latvijas Pagaidu Valdības likumu un rīkojumu krājums, Nr. 1, 15.07.1919., Nr. 10, 12. lpp. et seq., 7. punkts.
17. Skat.: Latvijas Tautas Padome – 1. puse. Rīga: Satversmes Sapulces izdevums, 1920, 61. lpp.
18. Skat., piem.: Tiesu iekārtu reformēs. Brīvā Zeme, 30.05.1938., Nr. 120, 8. lpp. Pieejams: Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas portālā www.periodika.lv.
19. Tiesu iekārtas likumprojekta izstrādāšanas komisijas 1. sēde notika Tieslietu ministrijā 1938. gada 10. jūnijā, 1. sēdes protokols publicēts: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1938, Nr. 4, 1127.-1129. lpp. Komisijas 2. sēde – Tieslietu ministrijā 1938. gada 1. jūlijā plkst. 10.15, 2. sēdes protokols publicēts: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1938, Nr. 4, 1129.-1142. lpp. Komisijas 3. sēde – Tieslietu ministrijā 1938. gada 23. septembrī plkst. 10.00, 3. sēdes protokols publicēts: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1939. gads, Nr. 1, 278.-291. lpp.; Komisijas 4. sēde – Tieslietu ministrijā 1938. gada 20. oktobrī plkst. 10.00, 4. sēdes protokols publicēts: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1939, Nr. 1, 295.-315. lpp.; Komisijas 5. sēde – Tieslietu ministrijā 1938. gada 2. decembrī plkst. 10.00, 5. sēdes protokols publicēts: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1939, Nr. 2, 524.-540. lpp.; Komisijas 6. sēde – Tieslietu ministrijā 1939. gada 9. janvārī plkst. 10.00, 6. sēdes protokols publicēts: Tieslietu

Latvijas tiesību institūts
Par Latviju - demokrātisku taisnības un tiesību valsti!
<http://www.lti.lv>

Ministrijas Vēstnesis, 1939, Nr. 2, 541.-560. lpp.; Komisijas 7. sēde – Tieslietu ministrijā 1939. gada 3. februārī plkst. 10.00, 7. sēdes protokols publicēts: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1939, Nr. 3, 742.-763. lpp.

20. Par to arī ziņoja tā laika periodika. Skat., piem.: Veidojas jaunais tiesu iekārtas likums. Latvijas Kareivis, 21.10.1938., Nr. 240, 1. lpp. Pieejams: Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas portālā www.periodika.lv.

21. Skat. Tiesu iekārtas likumprojekta izstrādes komisijas 2. sēdes protokolu. Publicēts: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1938, Nr. 4, 1129.-1142. lpp. Pieejams Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas portālā www.periodika.lv.

22. Skat.: Memorands par Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu – atskats vēsturē un izrietošie secinājumi. Jurista Vārds, 30.04.2013., Nr. 17 (768), 32.-35. lpp. Pieejams Latvijas tiesību institūta interneta pagaidu mājaslapā: http://www.lti.lv/LTI_Memorands.pdf.

23. Skat.: Prof. Dr.iur. Lēbers D.A. (red.) Latvijas tiesību vēsture.1914–2000. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, 279. lpp.

24. Skat. 2013. gada 11. aprīļa Gvido Zemrībo vēstuli "Par Latvijas Republikas augstākās tiesu instances nosaukumu". Jurista Vārds, 30.04.2013., Nr. 17 (768), 36. lpp.

25. Skat.: Zemrībo G. Kasācijas instances regulējums civilprocesuālajā likumdošanā un no tā izrietošās problēmas. Augstākās tiesas biļetens, 04.2013., Nr. 6/2013, 17. lpp. Pieejams Augstākās tiesas interneta mājaslapā: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2013/ATBiletens6_web.pdf.

26. Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 37. lpp.

27. Dišlers K. Konvencionālās normas valststiesību novadā. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1933, Nr. 11-12, 252. lpp. Pieejams: Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas portālā www.periodika.lv.

28. Turpat, 254. lpp.

29. Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 39. lpp.

30. 2010. gada 18. janvāra Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 8.1, 11.5. un 24. punkts, kā arī 2010. gada 22. jūnija Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 29.1. un 29.2. punkts.

31. Skat.: Memorands par Latvijas augstākās tiesu instances nosaukumu – atskats vēsturē un izrietošie secinājumi. Jurista Vārds, 30.04.2013., Nr. 17 (768), 32.-35. lpp. Pieejams: Latvijas tiesību institūta mājaslapā: http://www.lti.lv/LTI_Memorands.pdf.

32. Rumpēters A. Manas atmiņas no trīsreizējās darbības Latvijas Tiesu palātā. Amerikas Latviešu Apvienības Žurnāls, 1976, Nr. 17, 60. lpp. Pieejams: Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas portālā www.periodika.lv.

33. Turpat.